

**КАРАШЕВСКИ ЛЕКСИЧКИ РЕЛИКТИ КОНЗЕРВИСАНИ
У ПОЈЕДИНИМ СКАМЕЊЕНИМ ОБЛИЦИМА, УСТАЉЕНИМ
СИНТАГМАМА И У ТЕРМИНИМА ИЗВЕДЕНИМ
ОД ОСНОВНИХ ИШЧЕЗЛИХ ЛЕКСЕМА**

Михај Н. РАДАН, Миљана Радмила УСКАТУ

Bien que les idiomes de Carasova soient reconnus par la littérature de spécialité comme archaïques et, jusqu'il y a peu de temps, comme conservatoires, les auteurs de ce travail veulent attirer l'attention sur un phénomène qui y existe et dont personne n'a encore parlé. Ce phénomène se trouve, plus ou moins, en contradiction avec leur conservatisme accentué. Dans l'ouvrage on fait l'analyse d'un corpus restreint de lexèmes de base qui ne sont plus utilisés actuellement, mais qui ont été conservés en tant que reliques lexicales soit dans des constructions figées, soit dans des constructions syntagmatiques / expressions consacrées. Ils existent aussi dans des anthroponymes et toponymes, dans des formes dérivées de la terminologie de certaines sphères de la culture matérielle ou spirituelle.

Mots-clès: anthroponymes, toponymes, Caraşova, reliques lexicales, constructions syntagmatiques

1. Карашевски говори [даље у раду: КГ] познати су у стручној литератури као конзервативни и сврстани су међу најархаичније српске говоре од изузетне важности за српску (и хрватску) дијалектологију и историју језика. Конзервативизам карашевске етничке енклаве и, имплиците, КГ, био је све до недавно условљен конкретним и важним чиниоцима: вишевековно бивствовање на источној периферији српског језичког ареала (највероватније од момента присуства Словена на балканским просторима [Radan, 2000: 211-223; Поповић, 1955: 34, 45-46; Ердељановић, 1925: 294]), те развој у страном, румунском етничком окружењу и католичка вероисповест (у последњих неколико векова) карашевског живља. Живећи вековима у таквим условима, да би сачувала свој етнички идентитет, карашевска се заједница затворила, наравно, колико је то било могуће, и временом постајала све конзервативнијом. Тај механизам самоодбране и отпора према страном утицају функционисао је све до, од прилике, друге половине XX века, а од тада, услед убрзаног развоја друштва (науке, технике), заједница се све више отвара, а отпор је сваким даном бивао све слабији.

2. Упркос чињеници да су КГ сачували бројне архаизме скоро у свим својим сегментима, нарочито у фонологији, морфологији и лексици [Petrović, 1935: 25-224; Radan, 2000: 64-222; Радан, 2008: 101-118; Радан, 2010: 431-444], садашње стање у овим говорима указује на то да у истим тим сегментима КГ, под дејством балканистичких процеса или из других разлога о којима овде нећемо говорити, нису сачували поједине особине (акцент и квантитет, синтетичку компарацију, поједина прошла глаголска времена, неке синтаксичке црте и др.).

3. И у лексици КГ, која је иначе конзервисала знатан број архаичних лексема [Radan, 2006; Радан 2010], има случајева ишчежавања лексема, а тој је проблематици управо посвећен овај рад. Реч је, наиме, о ишчезлим основним лексемама, тачније, такозваних *сема* са основним, примарним значењем. Трагови тих такозваних *прототипичних* лексема (*архисема*) и *сема* са примарним значењем [Драгићевић, 2007: 75-88] конзервисани су у лексемама од њих изведених, дакле у оним са неким *секундарним* значењем из истог деривационог гнезда [Драгићевић, 2007:240], наиме: у устаљеним синтагматским конструкцијама или изразима, у терминима или су пак то скамењени облици лексема у антропонимима и топонимима који се, осим у ономастици и топонимији, самостално данас више не употребљавају у свакодневном комуницирању. Такве лексеме назвали смо *лексичким реликтима* и сврстали смо их у три велике групе у оквиру којих биће у наставку приказани и анализирани.

3.1.1. Лексички реликти у устаљеним синтагматским конструкцијама/изразима

Основна лексема (архисема) □м, иако је њено значење познато Карашевцима посредством школе и средстава јавног информисања (новине, радио, телевизија), није одавно у оптицају, њену семантику преузела је лексема *памет*. Семантички трансфер са прве на другу лексему јесте и могућ и лак, што нам потврђује синонимичност не само наведених лексема већ и израза „*паде ми на ум*“ и „*пало (дошло) му је на (у) памет*“. Данас у КГ лексему *ум* можемо наћи једино у следећим устаљеним синтагматским конструкцијама (прве четири забележио је и Емил Петровић у својој чувеној монографији): *да ми тáne нам* „да се сетим“, *ми тањíва нам* „сетити се, подсећај“, *не тањíва ми нам* „не сећам се“ *ми тáнуло нам* /синонимни израз: *ми пáло на пáмет/* „сетио сам се“ (уп.: срп. *паде ми на ум*, рум. *îmi aduc aminte*) [Petrović, 1935: 92], *узми нам* „на ум се узети; бери памет; дозови се (к) памети; буди паметан (разуман)“ (уп. и рум. *ia aminte* „дозови се (к) памети“). Савим је видљиво да је аферезом од предлошко-падежне конструкције *на ум* (губљењем иницијалног вокала *у*) и затим колокацијом настао облик *на-м* > *нам* које је перципирано од говорника као једна реч. За облик *тáne* (*тањíва*, *тáнуло*) из наведених израза Петровић сматра да је настао регресивном асимилацијом од првобитног израза **да ми падне на ум* > **да ми пане на-м*

(упрошћавањем сугласничке групе *дн: падне > пане*) > да ми тáne нам (асимилацијом *n – н > т - н*) [Petrovici, 1935: 122].

Лексема *méta* није више у употреби и замењена је румунском позајмљеницом *цџнта* (в. рум. *țintă* „исто”). Њу једино налазимо у изразима типа: *не ми нá-мети* „није ми при руци; нисам навикнут“ (в. израз *бити /наћи се* и сл./ *на мети* са истим значењем), *сет де ти нá-мети* „седи где ти је згодно“, *ч’џни (ради, пиши* и сл.) *како ти /је/ /но/ нá-мети* „ради како ти је /нај/лакше (/нај/боље, /нај/згодније)“ (као што се види, у свим примерима акценат је померен на проклитику).

Глагола *м□дати (се)* нема данас у КГ, сем у изразима: *што се м□даш тáмо* „шта се тамо комешаш (врпољиш, мешкољиш); шта то толико радиш тамо без везе“, *што се толико м□даш, нека да се м□даш више*. Место овог глагола користи се глагол *в□ч’кам*.

Место именице *плѣћа* у КГ користи се именица *крстџне* (pluralia tantum) „леђа, плећа, крсти“. Данас именица „плећа“ сачувана је једино у предлошко-падежној конструкцији *лежџи на плѣћ’у* /Инстр. мн. ср.; уп.: *џду по сѣли, носе на рáмени/* „лежи на плећима“, *спи на плѣћ’у* „спава на плећима“, *је пал на плѣћ’у* „пао је на леђа“ и сл. Ове синтагме са лексемом **плѣћ’а* потврђују да је некада ова именица *pluralia tantum* постојала у овим говорима. Њу данас налазимо као лексички реликт у наведеним конструкцијама или у лексемама изведеним од ње: *плѣћ’џш* „столица са наслоном (за леђа, плећа)“, *оплѣћ’ак* /вар. *оплѣћ’е/* „џплећак, џплеће, кратка женска кошуља до појаса украшена везом“ (уп.: *плѣчи* м. [ТДР: 576], *плѣћу, плѣћу* [Младеновић, 2007: 109], *плѣћ’ат* „широк у лећима“ (уп.: *плѣћ’ат, -а, -о* [РКМД, II: 81]).

Рџна јесте лексема која се у КГ искључиво употребљава место синонимичне лексеме *јáма*, уз напомену да се од ове последње користи једино дериват *јáмић’у* (пл.) у ратарској терминологији: *овџ гџдину смо с□јали промпџри у јáмић’у, не у брáзди* (уп.: *јáмић* и *јáмић* „јамица за сађење“). Што се тиче именице *пишѣница*, место које се користи само именица *жџто*, користи се од ње изведени придев једино у синтагми *шинџч’но¹ брáшно* (уп.: *пишѣничџи, ~ брашно*).

У ову групу сврстали смо и лексеме *ск□н* и *ск□нав, -а, -о*. Прилог *ск□н* јавља се у једва неколико конструкција типа: *ми је ск□н да јем то јѣло* „не једе ми се то јело (јер је неуредно припремљено, нечисто)“, *ја те ви́кам а тебџ ти је ск□н да се дџгнеш* „није у реду када те ја зовем ти да се нећкаш да ли да устанеш или не“ и сл., а нисмо го нашли у речнику ниједног српског екавског говора. Придев *ск□нав* [уп.: *ск□нав* „скрнаван, упрљан, нечист“, *скв□нав* „укаљан, упрљан; грешан, срамотан“] се такође ретко употребљава: *то јѣло је ск□наво* „то

¹ Облик *шинџч’ни* (<пшенични) настао је аферезом, а неакцентовани *јат-а* (□) изговара се *и* (што је скоро правило у КГ) [в. Radan, 2000: 74-77].

јело је неуредно, нехигијенски припремљено, нечисто или неукусно“, *ск□навo спáње* „немирно, неугодно спавање (из разних разлога – ружних снова, несанице, лоше простирке/кревата и сл.)“. Ни у овом случају није сачувана основна лексема, глагол *скрнáвити /скврнáвити/*.

3.2. Лексички реликти конзервисани у изведеним речима

У КГ не користе се несвршени глагол *пѣвати*, именица *пѣсма* и глаголска именица *пѣвáње*¹, а користе се једино облици свршеног глагола *попѣвати* и од њега изведених именица. Тако, од наведеног свршеног глагола користе се облици за презент (*поп□вам*), перфекат (*сам попѣвáл(а) /попивáл(а)*²), футур I и II (*лам да поп□вам; бúдем попѣвáл(а) /попивáл(а)*), партицип актива и пасива (*попѣвáл /попивáл, -а, -о; поп□ван,-а, -о*), партицип презента (*попѣвáјућ'и /попивáјућ'и*), потенцијал I и II (*би попѣвáл /попивáл; би бил попѣвáл /попивáл*), императив (*поп□вај*) и, веома ретко (под утицајем књижевног језика), за инфинитив (*попѣвáти /попивáти*). Од изведеница, у фреквентној су употребиименице *поп□вка* „пѣсма, попѣвка“, *попивáње* „пѣвáње, попѣвáње“, *припѣвáње* „кукање, запевка, запевање, жаљење покојника нарицањем“, као и свршени глагол *прип□вам* „нарицати, кукати, запевати, оплакивати покојника“.

Лексема са кореном *крас-* (*красáвица, крáсан /крáсан, крáсити* и др.) нема данас у КГ, осим у изведеници *крáсоњ* (мн.: *крáсоњи*) „клип кукуруза“, добијене променом граматичке категорије и семантичким трансфером придева *красан* за клип (плод кукуруза) [уп. *крáсоња* „име волу, овну“], што указује на важност коју су Карашевци придавали овом по њих основном прехранбеном производу, кога је, у брдско-планинским условима, ретко када било у довољној мери да се прехрани породица преко године.

Придев *б□з, б□за, б□зо* и прилог *б□зо* ретко су се употребљавани, тако да се и даље претежно користе придев (у пренесеном значењу) *љút, -а, -о* „љт; б□з“, односно прилог *фрúшко* „б□зо“. Коренска морфема *брз* сачувана је у изведеним лексемама *б□зúња* (заст.) „плићак, газ кроз који брзо протиче вода реке“ [Petровiсi, 1935: 136], *б□зáк* „врста рибе“ и у топониму *Б□завúца* (Кл).

КГ данас не знају за именицу *ждрéло* али се користи од ње изведена лексема *ждр□ље* „оковратни навез на мушкој кошуљи“. Исти је случај и са именицом *жёлудац /жёлудац*, која није сачувана у овом свом основном облику, већ је сачувана у облику (са истим кореном) *жельúтка* „бубац“ (уп. покр.:

¹ Почев од друге половине XX века, под утицајем српског (касније и хрватског) језика и средстава јавних информисања, почела су се употребљавати, али ретко, и облици несвршеног глагола (Пр.: *□дем кућ'и пѣвáјућ'и*) као и именица *п□сма* и дем. *п□смица* (*Јесí ли ч'ул најнóву п□сму Мíрослава □лића ?; Смо уч'или сејдán у шкúли јéну л□пу п□смицу!*).

² У свим облицима овог глагола где имамо неакцентовано е (<□), паралелно, чак и чешће, налазимо облике са и.

жѣљудица (призренско-тимочки говори)[РСХКНЈ, V: 338], жључка „жуч“ [Јовановић, 2004: 398]).

Такође, не користи се данас у КГ именица *кѡса*. Она је сачувана само у облику плурала – *кѡсе* „(свадбена терминологија) специјално припремљене коврце, коврчице, прамичци крецаве косе које се, након ритуала чешљања младе, стављају млади на чело, испод свадбеног венца“. Иначе, за реалију коју означава именица *кѡса* користи се у КГ једино лексема *кѡка*.

Кѡша јесте једина лексема која се користи за означавање природне појаве са значењем „атмосферски талог, вода која у капљицама пада из облака“, док је лексема *дѡжд* непозната КГ. У лексици ових говора конзервисана је, међутим, у изведеници *деждењѡк*¹ „даждѡ(в)њѡк, Salamandra (maculosa, astra)“.

Још једна основна лексема - *нагрѡјисати* или *огрѡисати*- нестала је из лексичког фонда КГ, али је она конзервисана у од ње изведеним лексемама. Од тих изведеница само је једна по облику изворно словенска, то јест изведена словенским/српским суфиксом: *ѡ'грѡсан*, -на, -но (К, Ј) /вар.: *угрѡсан* – сви КГ/ „рђав, зао, покварен, неповерљив (човек, жена, дете, животиња)“ (овде спада и назив једног дана из народног календара *ѡ'грѡсани* /*ѡ'грѡсѡни*/ *ч'етвѡтак* (К) „први четвртак за време ускршњег поста, одмах после Поклада; тај четвртак је нерадни дан јер према народном веровању Карашевака онај који би тога дана радио сигурно би охромио, дакле, награјисао/ зато се тако и назива овај четвртак“). Остале три лексеме, две именице и један придев, изведене су од истог корена али са румунским суфиксима: *ѡ'грѡсѡла*, *ѡ'грѡсѡтул* „зао, рђав, проклет човек“ и *ѡ'грѡсѡтан*, -на, -но /син. *ѡ'грѡсан*/ и настала су под утицајем румунског банатског говора у којем постоји слична лексема по облику и значењу, иначе словенског порекла (уп. рум. бан.: *ugrisit/ ogrisit, ugrāsīt*). Ево неколико примера: *Теј ч'лѡвик је ѡ'грѡсан / ѡ'грѡсѡтан* (К, Ј). Треба рећи да је глагол као такав ипак конзервисан у демонолошкој лексици КГ, која се ретко, поготово данас, користи [в. Радан, 2004: 146 - *нагрѡшем* „унесрећити се, настрадати, наићи, нагазити на чини, на мађије“; в. покрајинско *нагрѡјисати* са истим значењем].

У КГ није сачувана лексема (именица) *јѡтро* нити од ње изведене речи (*јѡтѡрњи*, *јѡтрашњи*, *јѡтрени*, *јѡтрења*, *јѡтрѡње* и сл.), осим у прилозима *сѡтра* „сутра“, *појѡтра* /син.: *прикосѡтра*/ „прекосутра“ и *попојѡтра* „трећег дана“: *Да не дѡђ'еш сѡтра, нѡти појѡтра, него по_појѡтра!*

Слична је ситуација и са неким лексемама које су конзервисане и коришћене једино у домену карашевских обичаја (терминологија обичаја), од којих наводимо следеће: а) именица *домѡћин* није сачувана у овом облику у КГ, али је налазимо у изведеној од ње збирној именици *домѡћ'иње* „(свадбена терминологија) најближа младожењина или младина родбина, која помаже при

¹ Интересантан је рефлекс е < ѡ, који је уобичајен једино у насељу Равник (и делимично у једном делу Карашева - Паланкуци).

припремању јела за свадбу“; б) именица *к̑в̑ар* и глагол *к̑вати* и изведенице од њих ишчезле су из КГ, а место њих се употребљавају *букатар* (< рум. *bucătár* „к̑в̑ар“), односно *г̑твам*; данас се лексема *к̑вар/ к̑варица* (свадбена терминологија), у свом основном значењу, употребљава једино за особље (родбину) која припрема јело за свадбу (и крштење)[Радан, 2006: 70]; в) у КГ се не употребљава или се веома ретко употребљава присвојна придевска заменица за свако лице *свој*, а сачувана је у изведеној именици *својак* „(погребна терминологија) некувана храна и пиће која се носи као помоћ породици (из родбине или комшилука) у којој је неко умро као помоћ за припремање даће после сахране“, у придеву *својимљев* „својатљив“ и повратном глаголу *се својим* (чешће у облицима множине) „својатати се, својтати се“.

Интересантан је случај лексеме *славина* „славина (на бурету)“ која је сачувана једино у говору Јабалча, најмањег карашевског насеља (седамдесетак кућа) чији становници данас међусобно говоре само румунски (румунским дијалектом), док се у осталим КГ, колико је нама познато, користи једино мађарска позајмљеница *шајтџ*.

3.3. Скамењени облици лексема у топонимима, антропонимима

Известан број лексема, као што смо већ напоменули (в. т. 3), конзервисан је у топонимији, антропонимији и у другим доменима. Треба прецизирати да те лексеме из састава наведених домена данас не налазимо у свакодневной комуникацији. Део таквих скамењених облика лексема (лексичких реликата) наводимо у наставку овог рада.

3.3.1. Лексички реликти у топонимији

Највише лексичких реликата забележили смо у топонимији. Део таквих топонима образовани су од антропонима, а већи део има у основи неки апелатив. Ради илустрације, наводимо топониме који у свом саставу садрже следеће ишчезле лексеме:

б̑тала „мочварно, неупотребљиво земљиште“ (или *б̑т̑л* /< тур. *battal*/ „запуштен, напуштен; тврдо дрво за грађу“): *Баталовац* (В - брдо); *б̑р* „четинарско дрво рода *Pinus*“: *Боруга* (Т - река; *бор-* + /аугм./ суф. *-уга*); *Војна* (име), *в̑јна* /*воин*: *М̑ли Војнов* /вар.: *Вајнов*/, *Велики Војнов*¹ (К) /< Војна, Војин(ов); уп. имена *В̑јна* и *В̑јна*, *В̑јин* и *В̑јин*, *В̑ин*; презиме *В̑јновић* и *В̑јновић* [РСХКНЈ, II: 757, 765, 762-763]/; *в̑т* /*в̑т*: *Ардељанов в̑т* (К), *Попов в̑т* (Л); *в̑к*, *в̑чки*: *Вуч'коња* (Р - брдо и пут), *Вујаса* (В - брдо) /у КГ користи се искључиво лексема *к̑рјак* (м), *к̑рјач'ица* (ж), микропоним у К: *К̑рјач'ица*, *К̑рјак* - презиме/; *г̑ј*: *Г̑ј* (Р), *Г̑јска страна* (К, Р, Н - брда, В - долина); *г̑вно* /*г̑мно*: *Г̑на* /и *Г̑но*/ (К - пољана); *Д̑мјан* (име): *Д̑мјаново в̑ћ'е* (Н); *д̑шник*:

¹ Детаље о облику рељефа које означавају наведени топоними и њиховом формирању види код: Birta, 1993: 439-447; Tomići, 1974: 237-239.

Душник (Н, брдо), *Душнич'ка рѣка* (Н); *жупан*: *Жупањ* (Р – брдо и река); *Јоца* (име, хип. од *Јован*): *Јоца* (Р, брдо); *Јован* и *Јова* (имена): *Јован* (Л, брдо), *Јовин крак* (К, брдо); *капија* (< тур. *kapı*; данас: *порта* < рум. *poartă*): *Рос-капија* (Кл - брдо); *клѣда* (данас се користи само *бѣлван* и *трупцац*): *Клѣђеш* (Р - брег); *крагуж* „кобац“ (данас се користи само лексема *кѣбац*): *Кръгужа*, *Крагужа* (Ј - шума); *махала*, *махала* (< тур. *mahalle*): *Махала* (В – махала, део села), *Горња махала* /након апсолутне асимилације губљењем сугласника *х* и сажимања вокала/ (Р - махала, део села), *Махала* (Кл - брдо); *могила* „камена или земљана хумка, гомила; тумул; брежуљак, хум“ (данас се користе лексема *брѣжак*, *грамѣда*): *Могѣла*, *Могѣлка* (К – брдо, пољана), *Махала Могѣла* (К - пољана), *Вѣлика Могѣла* (К – брдо, пољана), *Могѣлица* (К, Н - брдо), *Крај Могѣла* (К - пољана); *пѣланка*: *Паланкуца* (К – махала, део насеља); *Млѣка Паланкуца* (Л - махала, део насеља); *Рајко* (име): *Рајковач'а*, *Махала Рајковач'а* (К - шума); *руда*: *Рудеш* (Р - брдо); *стрика* /*стрико*/ (хип. од *стриц*; данас у КГ само *стрич'а*): *Стрикин бунар* (Н - бунар); *храст* „дрво“: *Растѣчко поље* (К - брег).

3.3.2. Лексички реликти у антропонимији

Бројна имена нестала су данас у КГ, али су конзервисана у надимцима или у презименима, као што се може видети из ниже изложене грађе:

Бѣгдан (име): *Бѣгдан* (К, Кл, Н) – презиме; *Бѣрка* (хип. од Борислава, Борјанка ...), *Бѣрко*: *Бѣрка* (К, В) – презиме; *Бѣшка*, *Бошко* /хип. од Божан(а), Божидар .../: *Бѣшка* (К, Р) – презиме; *Вѣда* (име): *Вѣдурѣш*¹ (К) – надимак; *Вѣкѣнтије* (име): *Вѣкѣнда* /вар. *Вѣкѣнеш*/ (К) – надимак; *Вѣјна*, *Вѣјна* (име): *Вѣјна*, *Вѣјнин*, *Вѣјноња* (Н) – надимак; *вѣк*: *Вѣја* (К), *Вуч'ѣца* (Л) – надимци; *гѣдан* /*гѣдан*/: *Гѣђ'а*, *Гѣђ'ѣња* (К - надимак)[в. Petrović, 1935: 140]; *Дѣмитар* (име): *Дѣмитар* /у званичним актама/, *Дѣмитер* /у народном изговору/ (К - презиме)²; *Жѣвка*, *Жѣвко*, *Жѣвѣјин* (имена): *Жѣвка*, *Жѣвѣња* (К, Кл), *Жѣван* (К, Н), *Жѣванић*' (Кл), *Жѣванѣња* (Н) – надимци; *жѣманѣк* (*жѣманѣце*)(данас: *жѣманѣк*): *Жѣманѣка* (Кл) – надимак; *ѣвко*, *ѣвка* /хип. од Иван, Ивана/ (име): *ѣвѣка* (К, Кл, Ј, Н) – презиме; *Јѣнко* (име): *Јѣнкул* (К, Р - надимак), *Јѣнкуѣсић*' (К), *Јѣнкѣвац* (Л) – надимци; *Јѣван*, *Јѣва*, *Јѣца* (имена): *Јѣванић* (Кл), *Јѣца* (Н), *Јѣлван* (К) - надимци; *Јѣванѣк* (Л, В) – презиме; *Јѣва* (К, Ј) - надимак; *кѣѣцати* (данас се употребљава само: *ч'ѣкѣ'е*): *Кѣѣцул* (Ј) - надимак; *кѣѣсе*: *Кѣѣса* (Кл) - надимак; *Лѣзѣр*, *Лѣза* (име): *Лѣзар* (К), *Лѣзѣјка* (К), *Лѣцка* (К), *Лѣцкѣња* (Л) - надимци; *Лѣцка* (Н), *Лѣцкић*' (Л, В) – презимена; *Мѣксим* (име): *Мѣксим*, *Мѣксѣња* (К) - надимак; *Марѣнко* (име): *Марѣнка* (Л) – презиме; *Мѣлица* или/и *Мѣлка*, *Мѣлко* (имена): *Мѣлкић*' (К) - надимак; *Мѣлоје*, *Мѣлѣјка* (имена): *Мѣлѣја* (К, Кл), *Мѣлѣјић*' (Л), *Мѣлѣјка* (К) - надимци; *Мѣлѣја* (К) – презиме; *Мѣлош* (име): *Мѣлош*, *Мѣлошѣња* (К, Кл, Н) – презиме и надимак; *Мѣта* (хип. од *Дѣмитрије*, *Мѣтар* и сл.): *Мѣта* (К, Л, Р) – презиме; *Мѣтар* (име): *Мѣч'ѣда*, *Мѣч'ѣѣња* (К) – надимак; *нѣна* и *нѣна* „мати“: *Нѣна* (Ј), *Нѣнта* (Кл) – надимци; *Нѣвѣк* /и *Нѣвѣк*/ (име): *Нѣвић*' (надимак -К) и *Нѣвѣци* „(митолошка лексика,

¹ Види етимологију код: Томић, 1974: 219.

² Детаље о карашевским антропонимима види код: Томић, 1972: 213-227 и Томић, 1974: 207-240.

Карашевци данас највероватније више не знају овај архаизам и његово значење) митска бића дивовског стаса, дивови“ [в. Simu, 1939: 116]; *нипак*: **Пипáк**, **Пипáјка** (К) – надимак; *рић* (данас једино **ч’ервењикав**): **Рић’а**, **Рић’оња** (Л) – надимак; *рóда* (данас само **ит □к**): **Рòдић’** (Л) – надимак; *сѸса* (данас: **ѸѸца**): **Сисáк**, **Сисáјка** (К) – надимак; *скǎла* „степенице, стубе“ (данас само **ст □’ба**, **ст’ □’ба**): **Скалòв** (К) – надимак; *Станислaв*, *Стǎнко* (имена): **Станч’ука**, **Станч’укòња** (К, Л, Р) – надимак; *Стојан*, *Стојислав* (имена): **Стојáновић’** (К - презиме) **Стојáн**, **Стојáнка** (К – презиме и надимак), **Стòјка**, **Стòјкòња** (К), **Цòља** (К) – надимци; *Тома* (име): **Тòма** (К, Кл, Ј,Л, В) – презиме; *Томич’ка*, *Томич’кòња* (К, Кл, Л) – надимак; *шèшир* (данас: **паларѸја** < *pǎlǎrie*): **ШешѸрка** (Кл) – надимак.

4. У изложеној грађи приказали смо неке реликтне лексеме, скамењене облике, које су данас конзервисане у неким предлошко-падежним конструкцијама, у изведеним речима, у топонимији и антропонимији¹, а које нису сачуване у свом основном облику (и значењу). Будући да су такве ишчезле основне лексеме ипак конзервисане у неком деривираним, скамењеном или другом облику, доказ је да су оне у прошлости постојале у КГ. У том случају поставља се питање који је разлог што их данас више нема? На такво питање може се одговорити новим, темељним истраживањима. У овом тренутку можемо само слутити да је можда један од разлога мешање карашевских предака староседелаца, припадника првог словенског слоја у Банату, и придошлих избеглица из крајева јужно од Дунава током миграција изазваним турским напредовањем и освајањем српских земаља, нарочито оних из раздобља од XIV. до XVI. века. Познато је, у таквим ситуацијама, да мешање становништва има за последицу мешање говора, а у том процесу првенствено је на удару лексика, али и други сегменти говора. То се, савим сигурно, десило и процесу обликовања КГ.

Периферни, рубни положај КГ у склопу српског језичког ареала и окруженост карашевског живља несловенским, претежно румунским етничким елементом представљају други разлог ишчезавања, нестајања појединих лексема из ових говора (в., од горенаведених примера следеће: *шèшир* → **паларѸја**, *славѸна* → **шајтòв**, *кѸвар* → **букатáр**).

Литература:

Драгићевић, Р., *Лексикологија српског језика*, Завод за уџбенике, Београд, 2007
Ердељановић, Ј., *Трагови најстаријег словенског слоја у Банату*, „Niederlův sbornik“, Praha, 1925, стр. 275-308

¹ Таквих лексичких реликата има и у другим доменима, но овде, због ограниченог простора, нисмо их дали. Такође треба прецизирати да грађа у овом раду презентована није у потпуности исцрпљена.

- Јовановић, В., *Речник села Каменице код Ниша*, Српски дијалектолошки зборник, LI, Београд, 2004, 313-688
- Младеновић, Р., *Семантичка и граматичка стабилност именица pluralia tantum у српским (словенским) говорима на југозападу Косова и Метохије*, Српски језик, књижевност и уметност – Зборник радова са научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу (31. X – 01. XI 2006), Крагујевац, 2007, стр.97-118
- Поповић, Др., Поповић, И., *Историја српскохрватског језика*, Матица српска, Градска штампарија, Нови Сад, 1995
- Радан, М.Н., *У походе тајновитом Карашу. Етнолошке и фолклористичке студије*, Савез Срба у Румунији, Темишвар, 2004
- Радан, М.Н., *Из свадбене лексике Карашевака*, Истраживања по славјанској дијалектологији, 12, Ареалне аспекте изучења славјанској лексике, Росијаакадемија наук, Институт славјановедeња, Москва, 2006, стр. 64-75.
- Радан, М.Н., *Значај морфолошких архаизама карашевских говора за утврђивање њиховог порекла и старине Карашевака у Банату*, „Romanoslavica”, XLIII, 2008, стр.101-118
- Радан, М.Н., *Архаична лексика карашевских говора – извор за ближе одређивање порекла и старине Карашевака у Банату*, Научни састанак слависта у Вукове дане. Језик и култура, 39/1, МСЦ, Београд, 2010, стр. 431-444
- РКМД, I / П: Г. Елезовић, *Речник косовско-метохијског дијалекта*, Свеска прва, Српска краљевска академија, Београд, 1932; Свеска друга, Српска краљевска академија, Београд, 1935
- РСХКНЈ, I-XVIII *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, САНУ, Институт за српски (српскохрватски) језик, Београд, 1959-2010
- ГДР: Ј. Динић, *Тимочки дијалекатски речник*, Институт за српски језик САНУ, Монографије 4, Београд, 2008
- Томић, М., *Антропонимија Карашеваца*, Зборник за филологију и лингвистику, књ. XV/2, Нови Сад, 1972, стр. 213-227
- Томић, М., *Антропонимија Карашеваца. II*, Зборник за филологију и лингвистику, Нови Сад, 1974, стр. 207-240
- Birta, I., *Karaševci (Narodne umotvorine sa etnočoškim osvrtom)*, Bukurešt, 1993
- Maretić, T., *O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba*, Rad, 81, 82, JAZU, Zagreb, 1886
- Petrovici, E., *Graiul carașovenilor. Studiu de dialectologie slavă meridională*, București, 1935
- Radan, M.N., *Lexicul carașovean în ALR, Probleme de filologie slavă*, IV, Timișoara, 1996, p. 137-147
- Radan, M.N., *Graiurile carașovene azi. Fonetica și fonologia*, Uniunea Sârbilor din România - Anthropos, Timișoara, 2000
- Simu, T., *Originea crașovenilor. Studiu istoric și etnografic*, Tipografia „Corvin” Lugoj, 1939
- Šimundić, M., *Rječnik osobnih imena*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1988
- Tomici, M., *Toponimia carașovenilor, Studii și cercetări lingvistice*, Ed. Academiei RSR, XXXV, 3, mai-iunie, 1984, стр.237-249.

Скраћенице за карашевска насеља:

В – Водник (румунски званични назив: Vódnic)

Ј – Јабалч'е (Iabálcea)

К – Карашево (Caráşova)

Кл– Клокотич' (Clócotici)

Л – Лупак (Lúpac)

Н – Нёрмиђ' (Nérmet)

Р – Рáвник (Ráfnic)

Т – Тилóри (Tiról)